

4. Канченко Є. В. Інноваційний розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України / Є. В. Канченко // Вісник. – Львів, 2012. – N 725: Проблеми економіки та управління. – С. 85–89.

5. Лозовський О. М. Управління інноваційною діяльністю на підприємствах / О. М. Лозовський // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону. – Донецьк, 2012. – Т. 2. – С. 103–107.

6. Желюк Л. Інструментарій інноваційного менеджменту в народно-господарському управлінні: теоретико-методологічні аспекти / Л. Желюк // Наук. зап. – Тернопіль, 2006. – Вип. 16. – С. 100–102.

7. Котляревський Я. В. Інноваційна діяльність у видавничо-поліграфічній галузі України // Технологія і техніка друкарства. – К., 2009. – Вип. 1–2 (23–24). – С. 72–79.

8. Поліщук Н. В. Система управління інноваційною діяльністю підприємств / Н. В. Поліщук // Вісник. – Чернівці, 2011. – Вип. 3 (43): Економічні науки. – С. 141–145.

9. Сухорукова О. А. Інноваційна політика у видавничо-поліграфічному комплексі / О. А. Сухорукова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса, 2000. – Вип. 6. – С. 328–332.

10. Шпилик С. В. Процес формування конкурентної стратегії на прикладі видавництва "Підручники & посібники" / С. В. Шпилик // Вісник. – Львів, 2009. – N 657: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 124–131.

Надійшла до редакції 05.09.13

А. Шегда, д-р экон. наук, проф.
Т. Онисенко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ИНСТРУМЕНТЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ КНИГОИЗДАТЕЛЬСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена такой актуальной для современного книгоиздательского бизнеса проблеме, как управление инновациями, которые оцениваются как перспективная стратегия для конструктивного развития отрасли. Выявлено, что современные тенденции спада интереса к книге требуют от издателей внедрения новых инновационных методов производства и распространения. Выяснено, какие инструменты можно при этом использовать.

Ключевые слова: инновации; инновационная деятельность; управление инновационной деятельностью; инструменты управления инновациями.

A. Shegda, Doctor of Economics, Professor
T. Onysenko, postgraduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

INNOVATION MANAGEMENT TOOLS IN PUBLISHING COMPANIES

This article is devoted to the highly topical issue of modern publishing business as innovation management. introduction of technological innovation, measured as a promising strategy for the development of a constructive industry. The paper deals with main problems in managing of publishing companies. The reference consider of innovation management tools. In the article are exams the problems of books trend decline which require publishers introducing innovative methods of production and distribution. It was found that while the tools can be used. The process of innovation management with the following basic tools like as marketing innovation bench marketing, franchising, engineering innovation. It was found that while the tools can be used. So, the aim of the article is to analyze the modern tools of innovation management in the publishing field.

Keywords: innovation; innovation management; innovation management; innovation management tools.

УДК 331.101.26
JEL M 140

О. Грішнова, д-р экон. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ,
О. Брінцева, канд. экон. наук, доц.
ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана, Київ

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРАКТИКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано сутність екологічної відповідальності, здійснено оцінку її рівня для провідних вітчизняних компаній та оцінку відображення екологічних індикаторів в соціальних звітах вітчизняних компаній. Визначено, що рівень впровадження екологічної відповідальності в практику менеджменту є вкрай низьким навіть для підприємств – лідерів рейтингу КСВ в Україні. Обґрунтовано необхідність підвищення екологічної відповідальності.

Ключові слова: екологічна відповідальність; підприємство; екологічні індикатори; рівень екологічної відповідальності; корпоративна соціальна відповідальність (КСВ).

Постановка проблеми. Питання екологічної відповідальності стають все більш актуальними для вітчизняних підприємств. Це пов'язано з такими групами причин: по-перше, відбувається швидке забруднення навколишнього середовища і вичерпання природних ресурсів, по-друге, зростає інформованість і зацікавленість населення щодо екологічних умов життя, відповідно, влада та підприємства повинні реагувати на ці запити, по-третє, поширення принципів відкритості та прозорості діяльності компаній робить доступною будь-яку, в тому числі екологічну, інформацію про функціонування компанії, в той час як значення хорошого іміджу підприємства дедалі збільшується, по-четверте, зростає інтерес потенційних інвесторів до інформації про конкурентоспроможність компанії, її вплив на навколишнє середовище, соціальну відповідальність і т.д.

Актуалізація цих проблем загострюється і у зв'язку з використанням застарілих технологій в окремих галузях, безмежним, часто нераціональним нарощенням споживання всіх видів ресурсів, споживацьким ставленням до

навколишнього природного середовища. В XXI столітті людство вимушене спрямовувати значні зусилля на подолання або мінімізацію успадкованих негативних наслідків промислового виробництва минулого століття, переорієнтовуватися на "екологічне" споживання ресурсів, їх раціональне використання та збереження чистого "життєвого простору" для майбутніх поколінь.

Однак, у науковій літературі ці питання висвітлюються ще недостатньо. З огляду на зазначене, **метою** цієї статті є обґрунтування сутності екологічної відповідальності підприємств, оцінка рівня екологічної відповідальності вітчизняних компаній та стану впровадження відповідних цінностей в практику менеджменту і на цій основі – розробка пріоритетних напрямів розвитку екологічної відповідальності в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток концепції екологічної відповідальності в світі почався у 70-х роках XX століття у відповідь на масштабні екологічні проблеми, обумовлені діяльністю потужних корпорацій. Саме з екологічної відповідальності розпочиналося

становлення всієї концепції корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).

До визначення сутності екологічної відповідальності немає єдиного підходу. Екологічна відповідальність по-різному інтерпретується представниками економічних напрямів. Згідно класичного підходу, екологічна відповідальність виникла під дією екологічного законодавства: щоб уникнути санкцій, підприємства змушені були переглядати свою екологічну політику і вживати заходів для зменшення негативного впливу своєї діяльності на навколишнє середовище. Згідно неокласичного підходу, екологічна відповідальність є наслідком не лише нормативно-правових обмежень, а й моральної відповідальності виробників за заподіяння шкоди природі [1].

Концепція сталого розвитку є органічним синтезом класичних та неокласичних підходів. Вона поєднує у собі обмеження, встановлені екологічним законодавством, та моральні зобов'язання представників бізнесу. Згідно цієї концепції, екологічна відповідальність перестає бути чимось примусовим, вона перетворюється на внутрішні правила ведення бізнесу. Проте, зазначимо, що дотримання компанією принципів екологічної відповідальності обумовлюється не лише етичними, а й економічними міркуваннями.

Теоретичним підґрунтям дослідження екологічного напрямку соціальної відповідальності стали концепції "екологічної модернізації", "рефлексії ризику", "нової екологічної парадигми", стратегія екологічного маркетингу тощо [2, с. 189-192].

В сучасних умовах розвиток концепції корпоративної соціальної відповідальності сприяє імплементації окремих аспектів екологічної відповідальності в діяльність вітчизняних компаній, які реалізують локальні, регіональні та глобальні екологічні проекти, що допомагає їм розширити свою присутність на світовому ринку товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу. У 1973 році розпочала свою роботу Програма захисту навколишнього середовища при Організації Об'єднаних Націй. Загальносвітова стурбованість екологічними проблемами наростала впродовж наступних років, разом з тим збільшувалась кількість нормативних документів, що регламентували видобуток природних ресурсів та обмежували забруднення довкілля. Екологічне законодавство розросталось надшвидкими темпами – все більше країн запроваджували свої власні екологічні обмеження та встановлювали різні види відповідальності за їх порушення. Для прикладу, тільки в Європі налічується по-

над 300 законодавчих актів, які регулюють відносини в екологічній сфері [3].

В українському законодавстві такий вид відповідальності класифікують як еколого-правову відповідальність. Еколого-правова відповідальність є відносно новим видом юридичної відповідальності, її настання передбачене нормами екологічного законодавства за скоєння екологічних правопорушень. Відповідальність в екологічному праві є важливим складовим елементом правового забезпечення раціонального природокористування, відновлення екологічних об'єктів і охорони довкілля.

Екологічна відповідальність як складова КСВ – ширше поняття. Це не лише дотримання екологічного законодавства, а відповідальність підприємства перед сучасними та наступними поколіннями за збереження довкілля, що виявляється у раціональному природокористуванні, ощадливому виробництві й споживанні та інших діях, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації. Суть екологічної відповідальності виявляється через три основні функції: стимулюючу, компенсаційну та превентивну, і полягає у збереженні стійкого балансу економічних та екологічних інтересів у процесі господарської діяльності на основі попередження, скорочення та відновлення втрат у природному середовищі. Така постановка питання потребує комплексного впровадження цінностей екологічної відповідальності в практику менеджменту та в корпоративну культуру організації.

Більшість українських підприємств визнають лише юридичну екологічну відповідальність, а чимало організацій допускають і її порушення заради економічних зисків. Разом з тим із року в рік зростає кількість підприємств, керівництво яких усвідомлює гостроту глобальної екологічної кризи та намагається зробити свій внесок у збереження довкілля. Екологічна складова соціальної відповідальності є однією з ключових вимог виходу українських компаній на світовий ринок, на якому екологічність товарів та послуг є однією з найважливіших конкурентних переваг. Експортноорієнтовані українські компанії виготовляють продукцію, що відповідає європейським екологічним стандартам, які є значно суворішими порівняно з вітчизняними.

Про складну екологічну ситуацію в Україні яскраво свідчить те, що у рейтингу країн за Індексом екологічної стійкості, розробленим Центром екологічного законодавства та політики Єльського Університету, в 2012 р. Україна посіла 102 місце серед 132 країн (табл. 1).

Таблиця 1. Індекс екологічної стійкості в 2012 р.

Рейтинг	Країна	Рейтинг	Країна
1	Швейцарія	95	Конго
2	Латвія	96	Тринідад і Тобаго
3	Норвегія	97	Македонія
4	Люксембург	98	Сенегал
5	Коста Рика	99	Туніс
6	Франція	100	Катар
7	Австрія	101	Киргизстан
8	Італія	102	Україна
9	Великобританія	103	Сербія
9	Швеція	104	Судан
11	Німеччина	105	Мороко
12	Словаччина	106	Російська Федерація
13	Ісландія	107	Монголія
14	Нова Зеландія	108	Молдова
15	Албанія	109	Туреччина
		110	Оман

*Джерело: Environmental Performance Index 2012 [4].

Індекс екологічної стійкості вимірює досягнення країни з точки зору стану екології та управління природними ресурсами. Якщо розглядати Індекс екологічної стійкості України у 2012 р. за окремими індикаторами, особливо складною є ситуація в таких складових як "Повітря" (вплив на екосистеми) і "Кліматичні

зміни" (табл. 2). Маючи подібний до Польщі, яка займає 22 місце, природно-ресурсний потенціал та культурно-історичні умови розвитку, Україна посіла тільки 102 місце в рейтингу за Індексом екологічної стійкості. Це свідчить про безвідповідальне ставлення до довкілля в Україні на всіх рівнях.

Таблиця 2. Індекс екологічної стійкості України та Польщі та його складові, 2012 р.

Найменування індикатору	Україна		Польща	
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг
Індекс екологічної стійкості	46,3	102	63,5	22
Зменшення впливу довкілля на здоров'я	72,0	61	89,2	35
Повітря (вплив на здоров'я людини)	69,2	62	100	1
Екологічні фактори захворюваності	75,4	60	91,4	28
Вода (вплив на здоров'я людини)	68,0	53	74,0	44
Забезпечення життєдіяльності екосистем	35,3	115	52,4	52
Сільське господарство	45,2	87	48,6	78
Повітря (вплив за екосистеми)	18,8	112	25,4	102
Біорізноманіття та середовище існування	46,4	88	98,8	9
Кліматичні зміни	25,1	107	25,9	106
Запаси риби	19,4	82	27,6	53
Ліси	88,9	47	91,5	42
Вода (вплив за екосистеми)	18,0	94	32,8	61

*Джерело: Environmental Performance Index 2012 [5].

Екологічна ситуація в Україні негативно впливає не тільки на здоров'я населення, а й на життєдіяльність екосистем. Про складну екологічну ситуацію (збільшення викидів і скидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та водні об'єкти, штрафи за порушення у галузі охорони навколишнього середовища), також свідчить щорічне зростання витрат підприємств на сплату екологічного податку, темпи якого більш ніж удвічі перевищують темпи зростання капітальних і поточних витрат на охорону навколишнього середовища (табл. 3). За даними, наведеними в "Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року" [6], навколишнє середовище в Україні головним чином забруднюють підприємства гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості

та енергетичного сектора. Слід також зазначити, що згідно з рейтингом "брудних" і "зелених" компаній [7], в 2012 р. у переліку "брудних" підприємства важкої промисловості поступово "витісняються" комунальними підприємствами та підприємствами харчової промисловості. Дуже складна екологічна ситуація в Україні потребує комплексного впровадження цінностей екологічної відповідальності на всіх рівнях – від державного до особистісного. Але основоположною в цій системі залишається соціальна відповідальність підприємств, діяльність яких найбільш глибоко впливає на природне середовище. Для визначення напрямів посилення екологічної відповідальності вітчизняних підприємств нами проведена оцінка рівня впровадження екологічної відповідальності в практику менеджменту.

Таблиця 3. Економічні показники природокористування в Україні у 2005-2011 рр., (в порівнянних цінах 2011 р.), млн. грн.

Найменування показника	Рік							Відхилення 2011/2005	
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	+/-	%
Екологічний податок	842,7	1761,1	1746,6	1669,7	1536,2	1553,4	1990,0	1147,3	136,1
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	3994,3	4475,1	5630,0	5848,4	3896,8	3151,4	6451,0	2456,7	61,5
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	11953,4	10549,2	12080,4	13235,5	10294,4	11830,2	12039,7	86,3	0,7

Джерело: Статистичний щорічник України за 2011 р. [8, с. 524].

Відбір компаній для оцінки здійснювався за такими критеріями: питання екологічної відповідальності актуальні для компанії, оскільки за видом економічної діяльності вона відноситься до підприємств, що забруднюють навколишнє середовище; компанія реалізує екологічні проекти; підприємство оприлюднює нефінансові звіти; підприємство представлено в рейтингах соціально відповідальних компаній: "Рейтингу системності та відкритості у сфері КСВ" (журнал "ГВардія") [9, 10, 11, 12], "Індексі прозорості компаній" (громадська організація "Центр Розвитку КСВ") [13; 14]; компанія позиціонує себе як соціально відповідальна.

Таким чином, ми оцінювали екологічну відповідальність 10 компаній, які реально є забруднювачами довкілля, але позиціонують себе як соціально відповідальні й підкріплюють цю позицію реальними справами, що відображаються у регулярних нефінансових звітах, та визнаються за рівнем розвитку КСВ лідерами серед вітчизняних підприємств. У табл. 4 перелічені відібрані для оцінки компанії і наведено їх рейтинг за системністю та відкритістю у сфері КСВ (за оцінкою журналу "ГВардія") у 2010-2013 рр.

Таблиця 4. Рейтинг досліджуваних компаній за системністю та відкритістю у сфері КСВ у 2010-2013 рр.

Найменування компанії	Рейтинг компаній, бали (максимум – 100 балів)							
	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	рейтинг	бали	рейтинг	бали	рейтинг	бали	рейтинг	бали
Систем Кепітал Менеджмент	1	83,25	1	79,25	3	87,34	4	85,39
Метінвест (входить до групи СКМ)	-	-	-	-	1	97,22	8	69,81
АрселорМіттал Кривий Ріг	-	-	-	-	4	76,44	2	87,56
Інтерпайп	-	-	-	-	-	-	-	-
Дніпрспецсталь	-	-	-	-	-	-	-	-
ДТЕК (входить до групи СКМ)	-	-	-	-	2	95,04	1	89,25
Прикарпаттяобленерго	9	65,88	6	65,23	10	67,37	12	67,85
"Оболонь"	4	72,00	5	68,00	8	68,88	5	75,50
ПБК "Славутич" (входить до групи КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА, ПАТ)	6	70,00	22	51,77	9	67,55	14	63,86
САН ІнБев Україна	17	60,00	9	62,00	35	47,95	13	65,57

*Джерело: Наведено за даними журналу "Гвардія" за 2011-2013 рр. [9, 10, 11, 12].

Рейтинг досліджуваних компаній за Індексом прозорості у 2011-2012 рр. представлений у табл. 5.

Таблиця 5. Рейтинг досліджуваних компаній за Індексом прозорості у 2011-2012 рр.

Назва компанії	2011 р.			2012 р.		
	Бали	%	Місце в рейтингу	Бали	%	Місце в рейтингу
Систем Кепітал Менеджмент	119	59,5	5	147	73,5	1
Метінвест (входить до групи СКМ)	146	73,0	2	127	63,5	3
Арселор Міттал Кривий Ріг	122	61,0	4	112	56,0	4
Інтерпайп	106	53,0	7	86	43,0	6
Дніпрспецсталь	-	-	-	78	39,0	8
ДТЕК (входить до групи СКМ)	160	80,0	1	133	66,5	2
Прикарпаттяобленерго	-	-	-	-	-	-
"Оболонь"	140	70	3	-	-	-
ПБК "Славутич"	48	24	23	-	-	-
САН ІнБев Україна	27	13,5	67	-	-	-

*Джерело: [13; 14].

Оцінку рівня імплементації екологічної відповідальності в практику менеджменту зазначених підприємств ми проводили, аналізуючи їх нефінансові звіти. Для цього, ґрунтуючись на класифікації корпоративних соціальних ініціатив, зробленій Ф. Котлером [15, с. 25-26], ми розробили систему критеріїв (табл. 6). Дослідження проводилось за такими видами ініціатив як "Соціально відповідальні підходи до ведення бізнесу", "Корпоративний соціальний маркетинг", "Волонтерська робота на користь громади", оскільки саме в цих напрямках діяльності підприємств (і особливо – в першому з них) здійснюються найсуттєвіші екологічні ініціативи.

За результатами проведеного аналізу, найбільшого відображення в соціальних звітах набули індикатори блоку "Соціально відповідальні підходи до ведення бізнесу", що свідчить про системну діяльність компаній в екологічній сфері, про впровадження "екологічних підходів" до ведення бізнесу у виробничій сфері. Значно меншу увагу компанії приділяють "Волонтерській роботі на користь громади" та "Корпоративному соціальному

маркетингу", однак ці складові є перспективним напрямом для підвищення ефективності екологічних проєктів, адже місцеві громади в регіонах присутності компаній та кінцеві споживачі є важливими стейкхолдерами компаній всіх видів економічної діяльності.

Розглядаючи діяльність соціально відповідальних компаній в екологічній сфері також доцільно визначити рівень відображення екологічних індикаторів у звітах досліджуваних компаній. Для цього ми використовували показники екологічної результативності стандарту GRI [26] за такими блоками: "Матеріали", "Енергія", "Вода", "Біорізноманітність", "Викиди, скиди і відходи", "Продукція та послуги", "Відповідність вимогам"

Узагальнені результати оцінки рівня відображення екологічних індикаторів, які використовуються у стандарті GRI, у звітах соціально відповідальних компаній (рис. 1) свідчать, що рівень відображення основних показників екологічної відповідальності для досліджуваних компаній є вкрай низьким (в середньому становить 35,6%).

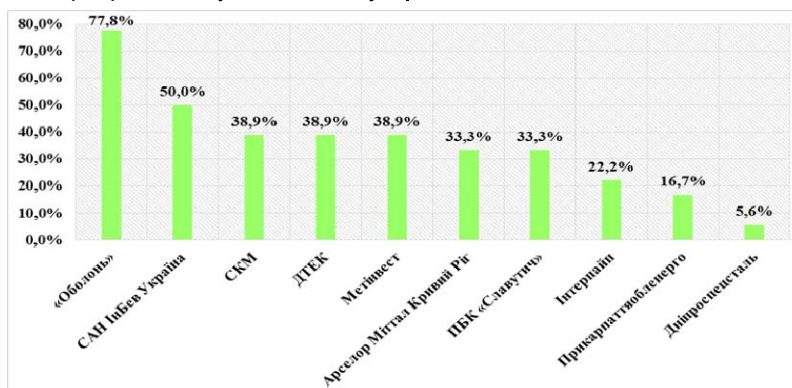

Рис. 1. Рівень відображення екологічних індикаторів у звітах соціально відповідальних компаній

*Джерело: Розраховано авторами за результатами аналізу звітів

Таблиця 6. Оцінка рівня імплементації екологічної відповідальності в практику менеджменту компаній

Види корпоративних соціальних ініціатив	Критерії оцінки	СКМ [16]	ДТЕК [17]	Метін-вест [18]	Арселор Міттал Кривий Ріг [19]	Інтер-пайп [20]	Дніпро-спец-сталь [21]	Прикарпаттяобленерго [22]	"Оболонь" [23]	ПБК "Славутич" [24]	САН ІнБев Україна [25]
Корпоративний соціальний маркетинг	Система збору і переробки упаковки	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
	Формування "екологічної свідомості" населення	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Волонтерська робота на користь громади	Проведення екологічних заходів (висадка дерев, квітів, прибирання території та ін.)	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
Соціально відповідальні підходи до ведення бізнесу	Впровадження міжнародних стандартів екологічної відповідальності (Система екологічного менеджменту відповідно до стандарту ISO 14001:2004)	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+
	Проект "Зелений офіс"	+	+	-	-	-	-	+	+	-	+
	Зниження енергоємності виробництва	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Зниження викидів парникових газів (проекти спільного впровадження в межах Кіотського протоколу)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+
	Зниження викидів забруднюючих речовин у атмосферу	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
	Збільшення обсягів повторно використуваної води	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
	Очищення стічних вод від забруднюючих речовин	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-
	Збільшення обсягів відходів використаних і знешкоджених підприємством	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Рекультивация земель	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
	Зростання витрат на екологічні проекти	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Навчання персоналу в екологічній сфері	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-
	Проведення екологічного моніторингу	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
	Наявність на підприємстві довгострокової програми екологічної діяльності	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
	Участь у довгострокових екологічних програмах різних рівнів – від регіонального до міжнародного	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-
Спільні екологічні проекти з органами місцевого самоврядування	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	

*Джерело: Розроблено авторами.

Примітки. "+" – інформація наявна в звіті; "-" – в звіті немає даних.

Слід наголосити, що для оцінки відібрані компанії – лідери рейтингу КСВ в Україні. Що ж тоді можна сказати про екологічну відповідальність десятків тисяч інших вітчизняних підприємств, які й не намагаються позиціонувати себе як соціально відповідальні? Така ситуація (разом із загостренням екологічних проблем) обумовлює нагальну необхідність цілеспрямованого підвищення соціальної відповідальності на всіх рівнях.

Висновки. Результати проведеної оцінки рівня екологічної відповідальності великих компаній – лідерів рейтингу КСВ в Україні свідчать, що передові вітчизняні підприємства приділяють все більшу увагу зменшенню негативного впливу своєї діяльності на довкілля. Найбільшого поширення набули такі ініціативи у сфері екологічної відповідальності: зниження енергоємності виробництва; збільшення обсягів відходів, використаних і знешкоджених підприємством; збільшення обсягів повторно використаної води; зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу; розробка та реалізація довгострокових програм екологічної діяльності; впровадження міжнародних стандартів екологічної відповідальності; реалізація проекту "Зелений офіс"; екологічний моніторинг та інші. Це свідчить про поступове поширення цінностей екологічної відповідальності на вітчизняних підприємствах. Однак рівень екологічної відповідальності навіть провідних вітчизняних підприємств ще дуже далекий від прогресивних міжнародних стандартів.

Разом з тим, наростання екологічних проблем в Україні, вкрай незадовільні її позиції за Індексом екологічної стійкості (особливо за індикаторами "Повітря" (вплив на екосистеми) і "Кліматичні зміни"), щорічне зростання витрат підприємств на сплату екологічного податку, темпи якого більше ніж удвічі перевищують темпи зростання капітальних і поточних витрат на охорону навколишнього середовища, переконливо свідчать про те, що рівень екологічної відповідальності абсолютної більшості вітчизняних підприємств є вкрай низьким. Тому набуває особливої актуальності, національної значущості завдання цілеспрямованого підвищення рівня екологічної відповідальності як важливої складової соціальної відповідальності бізнесу. Для ефективного реалізації проектів підприємств в екологічній сфері потрібна державна підтримка, суттєве підвищення екологічної свідомості населення, розвиток співпраці підприємств з місцевими громадами в регіонах присутності.

Список використаних джерел

1. Des Jardins J. Corporate Environmental Responsibility. Journal of Business Ethics. Vol. 17, # 8, p. 825-838.
2. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / [А.М. Колот, О.А. Гришнова та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2012. – 501, [3] с.
3. European Commissions. Environment. Implementation of Community environmental legislation. [Electronic recourse] – Available at: http://ec.europa.eu/environment/legal/implementation_en.htm

Е. Гришнова, д-р екон.наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ,
Е. Бринцева, канд. екон. наук, доц.

ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Київ

4. Environmental Performance Index 2012. EPI Rankings [Electronic recourse] – Available at: <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>

5. Environmental Performance Index 2012. Country Profile: Ukraine [Electronic recourse] – Available at: <http://epi.yale.edu/epi2012/countryprofiles>

6. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>

7. Составлен рейтинг самых "зелёных" компаний Украины [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://biz.liga.net/all/industrya/novosti/2076006-sostavlenn-reyting-samykh-zelenykh-kompaniy-ukrainy.htm>

8. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К.: Видавництво "Консультант", 2012. – 559 с.

9. Рейтинг соціально відповідальних компаній України за видами економічної діяльності у 2010 р. Контракты [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/proekty/rejtingi/16287-cto-poluchil-propusk-v-prilichnoe-obshchestvo-rejting-soczialno-otvetstvennykh-kompanij-ukrainy>

10. Рейтинг социально ответственных компаний Украины – 2011 [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/rankings/147>

11. Гвардия. Рейтинг социально ответственных компаний Украины – 2012 [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/rankings/207>

12. Рейтинг системности в сфере КСО – 2013 [Электронный ресурс] – Режим доступу: http://kontrakty.ua/doc/rating_CSR_2013.pdf

13. Индекс прозрачности 2011 [Электронный ресурс] – Режим доступу: http://www.csr-ukraine.org/rezultati_indeksu_prozorosti.html

14. Индекс прозрачности 2012. – К.: 2012 – 28 с.

15. Котлер Філіп, Лі Ненсі. Корпоративна соціальна відповідальність. – К.: Стандарт, 2005. – 302 с.

16. Отчет об устойчивом развитии "Систем Капитал Менеджмент" за 2010-2011 годы. Национальный бизнес. Ответственное лидерство: [Электронный ресурс]: Режим доступу: <http://www.scm.com.ua/uk/sustainability/reports/2012/>

17. Эра устойчивого роста. Контуры будущего. Отчет о деятельности в области устойчивого развития в 2010–2011 компании "ДТЭК" [Электронный ресурс]: Режим доступу: <http://www.sustainability.scm.com.ua/media/documents/era-ustojchivogo-rosta.pdf>

18. От рабочего места к местным сообществам. Социальный отчет компании "Метинвест" за 2009-2010 гг. [Электронный ресурс]: Режим доступу: http://www.metinvestholding.com/upload/metinvest/content/105/Metinvest_CSR_Report_2009-2010.pdf

19. Отчет о корпоративной социальной ответственности ПАО "АрселорМиттал Кривой Рог" Инвестируя в безопасную экологичную сталь [Электронный ресурс]: Режим доступу: http://www.arcelormittal.com/kryviyrih/images/pdf/ArcelorMittal_CSR_Report_2010.pdf

20. Впереди ожиданий. Отчет о прогрессе по выполнению принципов Глобального Договора ООН. Компания "Интерпайп". [Электронный ресурс]: Режим доступу: http://www.interpipe.biz/files/GC_Interpipe_2009.pdf

21. Корпоративный социальный отчет ПАО "Днепропетцсталь" за 2011 г. [Электронный ресурс]: Режим доступу: <http://www.dss.com.ua/media/rus/company/information-material/DSS%20CSR%202011.pdf>

22. Річний звіт "Прикарпаттяобленерго" за 2012 р. "Ми обираємо зелену лінію – лінію життя" [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.oe.if.ua/oe_2012.pdf

23. Звіт за сталого розвитку компанії "Оболонь" за 2011-2012 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://obolon.ua/files/news/ZVIT%20Obolon%20CSR%202011-2012.pdf>

24. Отчет по социальной ответственности компании Carlsberg Ukraine за 2010-2011 гг. "Growth responsibly" [Электронный ресурс]: Режим доступу: http://www.unglobalcompact.org/system/attachments/15014/original/Carlsberg_Ukraine.pdf?1334928435

25. Соціальний звіт компанії "САН ІнБев Україна" за 2010-2011 роки [Електронний ресурс]: Режим доступу – http://www.ab-inbev.com/pdf/ABInBev_GCR-08-09_full.pdf

26. Экологические показатели (EN) GRI Version 3.0 [Электронный ресурс] – Режим доступу: <https://www.globalreporting.org/resource/library/Russian-G3-Environment-Indicator-Protocols.pdf>

Надійшла до редакції 21.08.13

ВНЕДРЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ПРАКТИКУ МЕНЕДЖМЕНТА ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье обоснована сущность экологической ответственности как составляющей КСО. Дана общая оценка наиболее существенных экологических проблем Украины. Установлено отсутствие интереса к природосбережению у отечественного бизнеса в целом, о чем свидетельствует быстрый рост затрат предприятий на уплату экологического налога, в то время как темпы роста капитальных и текущих затрат на охрану окружающей среды минимальны. Осуществлена оценка уровня имплементации экологической ответственности в практику менеджмента ведущих отечественных компаний по данным их финансовых отчетов и оценка отображения экологических индикаторов, установленных стандартом GRI, в отчетах социально ответственных компаний. Определено, что уровень внедрения экологической ответственности в практику менеджмента является крайне низким даже для предприятий – лидеров рейтинга КСО в Украине. Обоснована необходимость повышения экологической ответственности на всех уровнях.

Ключевые слова: экологическая ответственность; предприятие; экологические индикаторы; уровень экологической ответственности; корпоративная социальная ответственность (КСО).

O. Grishnova, Doctor of Economics, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
O. Brintseva, PhD in Economics, Associate Professor
Kiev National Economic University named after Vadim Hetman, Kyiv

IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY IN THE PRACTICE OF THE MANAGEMENT OF DOMESTIC ENTERPRISES

The essence of environmental responsibility as part of CSR is proved in the article. The general evaluation of the most significant environmental problems in Ukraine is given. The lack of interest in environmental protection in domestic business is identified (it's indicated by the rapid increase in costs of utilities to pay the environmental tax, while the rate of growth of capital and current expenditure on environmental protection is minimal). The estimation of the level of implementation of environmental responsibility in the management practices of leading Ukrainian companies according to their non-financial reports is proved. The evaluation of environmental indicators by the standard GRI in reports of socially responsible companies are performed. The extremely low level of implementation of environmental responsibility in the practice of management of companies – ranking leaders at CSR in Ukraine is determined. The necessity of improving the environmental responsibility at all levels is substantiated.

Keywords: environmental responsibility, enterprise, environmental indicators, the level of environmental responsibility, corporate social responsibility (CSR).

УДК 65.011 (477)
JEL M140

Д. Баюра, д-р екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Розглянуто теоретичні та методологічні аспекти вдосконалення системи корпоративного управління вітчизняними акціонерними товариствами на принципах транспарентності та корпоративної соціальної відповідальності з урахуванням процесів глобалізації та євроінтеграції.

Ключові слова: корпоративне управління, конвергенція, корпоративна соціальна відповідальність, глобалізація, євроінтеграція.

Постановка проблеми. У результаті процесів глобалізації та євроінтеграції національних ринків акцій, у економічній науці змінюються методологічні підходи до процесу корпоративного управління, які поступово трансформуються у відповідності до нових викликів міжнародних закономірностей, стандартів та тенденцій. Зазначені процеси торкнулися функціонування в першу чергу великих публічних вітчизняних акціонерних товариств та міжнародних корпорацій, які бажають залучити капітал на міжнародних фондових ринках, або ж закріпитися у лістингу фондових бірж. Зростає кількість іноземних інвесторів, які бажають, або хочуть стати власниками акцій вітчизняних компаній. Хоча в період після глобальної кризи ця тенденція пішла на спад. Національні інвестори також беруть участь у придбанні акцій зарубіжних компаній. Міжнародні обсяги емісії звичайних акцій за різними оцінками зросли за останні 10 років у більш ніж 20 разів, і досягли в середньому більш як 140 млрд. дол. щорічної емісії. Нерезиденти беруть все більш активну участь у корпоративному управлінні в якості акціонерів, незалежних членів наглядових рад та менеджерів виконавчих органів управління. За даними Національної комісії з цінних паперів України зростає кількість особових рахунків іменних цінних паперів нерезидентів. Аналіз показує, що починаючи з 2003 року з урахуванням останніх глобальних кризових процесів, в Україні зберігається загалом тенденція до збільшення у власників-нерезидентів кількості рахунків у цінних паперах. Враховуючи значення агропромислового комплексу України не лише на внутрішньому ринку, але й, в першу чергу, на світовому ринку варто відзначити, що завдяки розбудові сучасної моделі корпоративного управління, поступово зростає сумарна ринкова капіталізація двадцяти вітчизняних публічних агрокомпаній, яка в цьому році перевищила більше 5 млрд. дол.

Глобальна конкуренція на міжнародних ринках цінних паперів, а також нові виклики в умовах глобальної кризи, стали причиною конвергенції систем корпоративного управління, формування нових фундаментальних принципів ОЕСР, пошуку шляхів подолання зловживан-

ня по відношенню до міноритарних акціонерів та активів акціонерних товариств (корпорацій) тощо. В умовах глобалізації корпоративне управління стало відноситися до всієї системи управління та контролю в компаніях, включаючи бізнес-процеси, комерційні стратегічні корпоративні цілі та цінності, а також внутрішні та зовнішні контролюючі організаційно-економічні механізми та кодекси корпоративної поведінки. В той же час, Україна впала на 11 позицій до 84 місця у рейтингу "World Economic Forum" про конкурентоспроможність економік світу 2013-2014 роках. Суттєва вага в цьому важливому світовому індекаторі конкурентоспроможності належить процедурам захисту прав міноритарних акціонерів. Нажаль, держава не приділяє цьому належної уваги. Україна входить в число аутсайдерів щодо захисту прав міноритарних акціонерів. Це не сприяє розвитку ринку цінних паперів, адже домогосподарства у більшості провідних країн світу виступають джерелом ресурсів та зростання акціонерного капіталу.

Зближення правових норм, особливо в країнах Європейського Союзу, які регулюють питання корпоративного управління, поглиблення процесів інформаційного обміну між учасниками корпоративного управління активно впливає на конвергенцію систем корпоративного управління. Головними чинниками процесу конвергенції є глобалізація фінансових і товарних ринків, відкритий обмін ідеями, інформацією. Однак це не означає повну уніфікацію інституціонального середовища та національних інститутів корпоративного управління [1, с. 129-140]. Побудова ефективних систем корпоративного управління на засадах корпоративної соціальної відповідальності завжди сприяє впевненості стратегічних та портфельних інвесторів, фондових ринків та усіх заінтересованих осіб. Тому дослідження проблематики удосконалення системи корпоративного управління в умовах глобалізації, слід розглядати як важливий інструмент не лише розвитку ринків капіталу, але й сталого інституту відповідального корпоративного управління та зростання вартості бізнесу в довгостроковій перспективі.